

Маріупольський державний університет

Кафедра практичної психології

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 Олена СТУЛІКА

«16» травня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему : «Формування Его-ідентичності підлітка в умовах військових дій

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої
освіти освітньо-професійної
програми «Практична
психологія»

Балджи Анни Анатоліївни

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри практичної
психології

Стуліка Олена Борисівна

Рецензент:

кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри психології
та педагогіки Горлівського
інституту іноземних мов
Державного навчального закладу
«Донбаський державний
педагогічний університет»

Грицук Оксана Вікторівна

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою ЄКТС 75 С

Секретар ЕК

Анастасія ВАГАБОВА

«08» червня 2023 р.

Київ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕГО-ІДЕНТИЧНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	5
1.1 Поняття Его-ідентичності у вітчизняній та зарубіжній психології.....	5
1.2. Формування Его-ідентичності в підлітковому віці.....	10
Висновки до розділу	1
.....	15
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЕГО-ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	16
2.1 Особливості формування Его-ідентичності в умовах тривожного стану.....	16
2.2. Можливості використання Его-ідентичності як інструмент виживання в екстремальних ситуаціях військових дій.....	19
Висновки до розділу 2.....	22
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЕГО-ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	23
3.1 Планування та обґрунтування методів дослідження.....	23
3.2 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження.....	25
Висновки до розділу 3.....	34
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37
ДОДАТКИ.....	40

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства, тема Его-ідентичності, його формування в умовах військових дій, має свою важливість. По-перше наша молодь, наші підлітки-це продовження нашого суспільства, його здорового психологічного стану та успіхи також в науковій діяльності. В останній час наше повсякденне стабільне життя дуже змінилось в умовах військових дій, що дало подальший великий вплив на формування Его-ідентичності підлітків. Це не має залишитись без уваги, та має бути досліджено. Его-ідентичність виступає нашою цілісністю, нашою особистістю, завдяки Его-ідентичності ми відчуваємо себе повноцінними, і не зважаючи на зміни в нашому житті, та постійного розвитку, ми розуміємо, що «Я» - це я.

Его-ідентичність – це перш за все про особистісну зрілість, а феномен зрілості й досі має свою важливість в дослідженнях багатьох сфер психологічного простору. Нашому реалію присутня постійна активність, та намір формуватися, розвиватися в різноманітних сферах соціального торнадо під назвою, життя. Особистісна зрілість виступає нашим регулятором в формуванні та подальшій активності нашої професіональній направленості, це впевненість в своїх можливостях та силах. Активність характеризується постійною рефлексією наших дій, та нашого розвитку, за що відповідає Его-ідентичність, яка показує нам зміну, але допомагає розуміти, що таке «я».

Військові дії, які стали першим аргументом в вирішенні якихось питань особистості, та перш за все впливом на наше психологічне почуття, мають бути досліджені в концепції Его-ідентичності. Розвиток тривожного стану, який показує нам, перше розуміння певного положення розвитку Его-ідентичності таких, як дифузна, передчасна, псевдо, та досягнута, та саме те, що має вплив на ступ особистості в певну категорію формування, має бути дослідженим. Тому ми бачимо цю тему, актуальною.

Об'єкт дослідження – Его-ідентичність як психологічний феномен.

Предмет дослідження – особливості становлення Его-ідентичності

Мета дослідження – дослідити особливості формування Его-ідентичності підлітка за умов військових дій.

Завдання дослідження:

1. Дослідити Его-ідентичність як психологічний феномен
2. Охарактеризувати особливості становлення Его-ідентичності в підлітковому віці.
3. Проаналізувати формування різноманітних сторін его-ідентичності під впливом сучасного стану військових дій.
4. Експериментально дослідити особливості формування Его-ідентичності в умовах військових дій.

Гіпотезою дослідження виступає припущення, що військові дії впливають на формування Его-ідентичності в старшому підлітковому віці (14-16 років). Для вирішення поставлених завдань ми виконали наступні **методи**: вивчення та аналіз психологічної літератури з проблеми, порівняльний метод, констатуючий експеримент; емпіричні методи дослідження: «методика вивчення професійної ідентичності (МПП)» Л.Б. Шнейдер; «методика вивчення соціальної ідентичності (МІСІ)» Л.Б. Шнейдер; «методика виміру рівня тривожності» Дж. Тейлор.

Теоретично-методологічну основу дослідження складають: теорії щодо вивчення Его-ідентичності Ерік Еріксона, Дж. Марсія, Д. Мід, А. Ватерман, Дж. Тернер, Г. Теджфел, У. Джеймс, М. Махній, П. М. Якобсон, А. Ватерман, Е. Л. Солдатова, Н. М. Аксенова, В. Коростеліна, О. І. Маховська, Т. М. Яблонська, та ін..

Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота вміщує 4 малюнка, та 4 таблиці. Список використаних джерел складає 28 найменувань. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 47 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕГО-ІДЕНТИЧНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

1.1 Поняття Его-ідентичності у вітчизняній та зарубіжній психології

Людство – це унікальне створення, яке має безмежні кордони дослідження та відкриття. Ми створенні до таких дрібниць, що кожна ситуація чи подія нам під силу, та на все в нашому плані створення знайдеться рішення. Ми постійно розвиваємось, маємо безмежні можливості про які ми навіть можемо не здогадуватись. В цьому дослідженні ми хочемо поговорити про одну з частин нашого формування, про важливіший аспект в історії нашого розвитку, який проходить в один з самих важких періодів нашого формування – це Его-ідентичність.

Ми сформуємося, та маємо основні періоди психосоціального розвитку. Є вісім стадій розвитку, які ми зараз розглянемо і як раз поговоримо про першого дослідника Его-ідентичності в нашому списку, це Ерік Еріксон. Він був відомим діячем в сфері психології та дослідження психологічного розвитку, психоаналітики. Один з тих, хто стояв після Зігмунда Фрейда, та отримав ні меншу славу в сфері дослідження формування особистості. Перш за все за Его-ідентичністю також стоїть особистісна зрілість, яка має свою актуальність в психологічних дослідженнях й на сьогодні. Уся активність особистості по відношенню до повсякденних стимулів життя не залишає свій слід в цьому особистісна зрілість, яка керує нашим відношенням до певних ситуацій, різноманітних позицій, відношення до грошей, професії, сім'ї та все таке інше. Его-ідентичність це наша тотожність, та стійке представлення на те, хто ми є, та що нам передбачено й надалі.

Найскладнішою є саме підліткова стадія, де формується стійке представлення себе, нашого подальшого шагу в майбутнє, та ким ми будемо, яка саме професія нас цікавить. А як щодо соціальних представлень, соціальних груп, куди потрібно буде піти після шкільного віку? Це шаг в

нову сферу життя, нові люди, нові позиції, стільки стимулів, які будуть впливати на наші зміни, але ми повинні розуміти хто ми, а також важливо розуміння того факту, що наше «Я» залишається з нами, та зміна клімату не змінює нас повністю, та не робить нас іншою людиною. Ми говоримо про динамічність нашого буття, та постійного прагнення до саморозвитку самостійності дорослого життя. Підліток досягнувши та ступивши в нову стропу свого життя, починає вивчати нове, мати контакт з новими особистостями, що дає відкриттю нових ідей, нового розуміння, тобто різноманітні відношення, які відкривають в людині особистісну зрілість. Як говорив У. Джеймс «Характер людини проявляється в її розумовому чи моральному стані, коли в ній найбільш інтенсивне й глибоке відчуття власної активності та життєвої сили. В такий момент внутрішній голос каже їй: «Це і є справжній я!» [6, с. 39].

Так, як ми досліджуємо саме підлітковий вік, ми говорим про такий період кризи особистості, в якому вона думає куди йому йти, куди поступати, та які подальші можливості його чекають, а якщо це підкріплюється зовнішніми кризовими ситуаціями, такі, як військові дії, які зараз активно оточують кожного підлітка нашого часу, кризова ситуація підкріплює сумніви та може стати саме той важливою причиною того, що у підлітка розвивається тривожне почуття при натиску зовнішньої ситуації та обов'язком у вирішенні свого подальшого шляху.

Ми говоримо про Его-ідентичність. Про таке формування особистості, яке може бути вирішено та досягнуте, а яке під натиском певних обставин може завести дифузну стадію, чи псевдо, чи мораторій. Про що ми як, раз поговоримо у другому підрозділі. Зараз ми з'ясуємо, які дослідження проводились у вітчизняних та зарубіжній психології. Так, Ерік Еріксон, засновник головного поняття нашого дослідження, а саме Его-ідентичність, дослідив, що ідентичність – це цілісність та тотожність нашого «Я», не зважаючи на вплив зовнішніх факторів, та змін нашого повсякденного життя. Ерік Еріксон «Розвиваючи психоаналітичну концепцію З. Фрейда, Е. Еріксон

відтак розвиває її за рахунок висвітлення важливості соціального компонента у становленні особистісної ідентичності» [7, с. 40]. В своїх дослідженнях виділив вісім стадій кризового розвитку людини, в кожному з яких є важливі вирішення, та відкриття для дорослішання та формування особистості. Так, як нам важлива саме підліткова стадія, то ми поговоримо про п'яту стадію, підліткову, де Еріксон показав, що головним формуванням Его-ідентичності є саме та фаза, де підліток шляхом збору всієї інформації про себе, про свої знання, та пройденого досвіду формує особистісну Его-ідентичність, тотожність та розуміння себе, як самосійне, ідентична особистість.

Ю. Хабермас додав таку теорію, яка говорить, що є два види ідентичності, які мають свою особливість «Два види ідентичності розглядаються як два виміри, в яких реалізується балансує Я-ідентичність» [7, с. 11]. Тобто з одного боку ми виконуємо встановлення нашого етносу, а з іншого боку підтримуємо ті умови та правила, які оперують в соціальному просторі ролей.

Дж. Тернер додав не малий вклад у розуміння ідентичності, та її розбирання. Так, він говорить, «Особистісну та соціальну ідентичності антагоністами: чим сильнішою виявляється соціальна ідентичність, тим меншими у сприйнятті суб'єкта стають відмінності між ним та іншими членами групи, що веде до деперсоналізації» [23, с. 9]. Тобто він вважав, що люди з сильнішою ідентичністю не ідентифікують себе з іншими індивідами, від чого потреба приєднання до певної групи становиться ще менше.

Якщо говорити про стадії формування Его-ідентичності, то слід вказати такого дослідника, як Дж. Марсія, «Визначив ідентичність як его-внутрішню структуру, що само створюється, динамічну організацію потреб, здатностей, переконань й індивідуальної історії» [1, с. 2]. Він в свою чергу дослідив формування Его-ідентичності виділив чотири стадії, в яких може опинитися підліток, в залежності від особистісних ситуацій. Ці стадії більш детально ми розглянемо в другому підрозділі, а поки що слід відмітити, що частина нашого дослідження заснована саме на визначенні на який же стадії

зупинилися наші респонденти. В стадії входять наперед вирішена ідентичність; мораторій; дифузна ідентичність; досягнута ідентичність.

Дослідник А. Ватерман вважав, що «Ідентичність пов'язана з наявністю в людини чіткого самовизначення, що включає вибір цілей, цінностей і переконань, яких людина потребує в житті» [2, с. 2]. Більш за все говорить про те, що формування Его-ідентичності залежить саме від вольового аспекту особистості. Коли вона вольовими зусиллями може вирішувати куди їй йти, вибирає свою доріжку. Це вибір, де керує цінність, та вольовий аспект, так, як ідентичність розглядається, як динамічна частина формування особистості людини, вона має концепцію змінюватись в залежності від ситуації, але вольовий аспект цінностей дає вирішення куди йти та ким бути, що й формує ідентичність особистості. Та можна також відмітити такого дослідника, як Д. Мід, який говорив, що «Я-ідентичність складається з сукупності двох вимірювань: особистісної та соціальної ідентичностей» [21, с. 7]. Він вважав що ідентичність людини виникає лише з дорослішанням, та перемиканням з соціальним становищем.

О. І. Маховська також стала дослідником в цієї сфері психологічних трудів, яка «Виокремлює у структурі ідентичності три рівня: соціальний (культурно-задані і соціально підтверджені сценарії – когнітивний рівень), індивідуальний (відповідає за вибір подій і людей, співвідносячи їх із соціально-бажаними нормативами або виробляючи свої власні критерії вибору – вольовий, суб'єктний рівень) і ситуативний (перцептивний), в якому накопичуються знання про світ і людей, а також ознаки підтвердження-не підтвердження ідентичності» [28, с. 12].

Дослідники, які були вказані раніше, були одними з головних засновників наших тверджень, Его-ідентичності, та більш детального його розглядання. Описувавши нижче вітчизняних дослідників слід відмітити те, що вони більш за все опирались саме на теорії цих дослідників. Так Е. Л. Солдатова перш за все досліджувала кризи розвитку особистості, що дало їй можливість засновати особистісну концепцію в якій вона відмітила, що

статуси ідентичності, це не те, до чого прийшла особистість, а як би стадії в якій вона проходить для досягнення повного формування Его-ідентичності «Найточніше зміст особистісного ядра і безперервного процесу саморуху та само ототожнення відображає саме поняття "его-ідентичність».[27, с. 9]. На перших стадіях у неї спочатку йде передчасна ідентичність як би заснована на новій ідеї, ситуації чи статусі, самим високим кризом для особистості як вважає Е. Л. Солдатова – це є дифузна, а закінчується вона досягненням. Та не будемо забувати про мораторій, якій на її думку є саме тим звинем, яке допомагає шукати себе та формувати Его-ідентичність.

Як ми бачимо, основу дослідження Его-ідентичності слід відати саме Еріксону, тому, що від нього відштовхуються й всі інші дослідники, але кожен діяч вдосконалює та відкриває щось нове, що допомагає більш детально дослідити, та не впустити певні моменти, які можуть скласти головний ланцюжок нашого дослідження. Так наприклад ще один дослідник така, як К. В. Коростеліна «вивчаючи питання структури ідентичності на основі аналізу теорій ідентичності зазначає, що головними компонентами ідентичності є індивідуальна, або "Я", ідентичність (включає рольові ідентичності), і колективна, або "Ми", ідентичність (яка включає групові ідентичності і соціальні категорії» [20, с. 10]. Тобто вона говорила, що є певні риси, які ототожнюються, як особистісні, та певні риси, які ототожнюються, як колективні. Особистісні риси, вони мають набір устоїв, та характеристик, які в свою чергу є постійними в індивіді, а ось колективні на її думку характеризуються від груп та членів групи, в яку особистість себе ідентифікую, та з якої вона бере стереотипізацію та мораль правил.

Також можна відмітити такого дослідника, як Л. І. Божович «Майже всі психологи, які займаються вивченням особистості, визнають виникнення в неї ядра, що має багато позначень, але психологічний зміст і будова цього "ядра" не розкриваються і, тим більше, не встановлюються закономірності його розвитку в онтогенезі» [22, с. 9]. Тобто ми бачимо, що дослідженням ідентичності мало успіх у багатьох вчених та дослідників, які в свою чергу

опирались на праці інших дослідників, та оперуючи теоріями та гіпотезами, що на їх думку мають місце бути в найголовнішій теорії нашого життя.

1.2. Формування Его-ідентичності в підлітковому віці

Підлітковий вік, це та сама сторінка нашого життя, яка залишає великий слід в історії нашого формування завдяки тому, що саме в цей період починається перехід в доросле життя особистості, коли потрібно вирішувати важливі питання та формується стійка позиція хто я, та що мене чекає й на далі. Дорослішання, формування стійких уявлень про самого себе, рефлексія своїх змін допомагає підлітку досягати особистісної дорослості, що є важливим аспектом в успішному подальшому житті. Его-ідентичність є складовою, без якої особистісна дорослість не досягається. Кожен з нас проживає кризові стани, які є поштовхом до новоутворень, та динамічного росту в успішність як в професійній діяльності, так й особистісної сфері життя. Але разом с цим, підліток може піти по кризовій вниз та застрянути в деградації, або навіть зштовхнутись з делінквентною поведінкою.

Формування Его-ідентичності більш за все торкнулося саме підлітковий період формування, так, як перехід у юнацтво, вирішення професії та зміна зовнішніх обставин відбувається саме на цьому етапі формування особистості. Зараз ми говоримо про стадії психосоціального розвитку за Ерік Еріксоном. Засновник психосоціальної концепції має намір показати, як все ж такі відбувається зв'язок між особистістю та зовнішнім оточенням, соціальним становищем. Чому він вважає головним взаємозв'язком між особистістю та соціальним простором? Тому, що кожна людина народжується у різних соціальних групах, які й більше за все й мають вплив на формування подальшої особистості. Коли ми народжуємось в певному суспільстві, оточення має на нас якісь плани та мрії, очікування від нас. Це й є основою стилю нашого життя, та подальших шагів у майбутнє. Так ось, за Ерік Еріксоном ми розглянемо вісім стадій концепції психосоціального розвитку, та більш детально поговоримо про головну частину, а саме підлітковий вік.

Відмічається вісім стадій формування особистості в психосоціальній концепції Ерік Еріксон «Дослідник розглядав розвиток ідентичності як синтез

ідентифікацій, що виникають в процесі соціалізації індивіда – спочатку з окремими особами, а згодом – з малими й великими спільнотами» [24, с. 5]. Концепції як говорять про успішне завершення кожної стадії, які мають свої плоди, так й про кризове завершення, яке утримує людину, або залишає свій слід, які далі буде вирішувати багато питань стосовно якихось дій, чи планування майбутнього.

Вісім стадій формування та психосоціального розвитку особистості. Перша стадія характеризується віком від 0-1 – дитинство. Дитина прийшла в цей великий холодний (для неї) світ, який має безмежність своїх можливостей, та стільки всього невідомого, що дитина має свій страх. Для того, щоб й надалі йти по тропі цього світу їй необхідно допомогти, а допомагають саме батьки. Батькам, а перш за все мамі, так, як на перших етапах життя дитина ототожнює себе з мамою, потрібно сформувати у дитини довіру до цього світу. В залежності від поведінки матері буде залежати, що саме сформується у дитини, довіра, чи недовіра? Тісний емоціональний контакт матері з дитиною, введення кожного шагу, кожної посмішки дитини зароджує в неї фундамент, який потім буде впливати на емоціональний розвиток дитини, на взаємозв'язок з оточуючим світом, та не треба забувати про здоров'я дитини, як психічне, так й фізичне.

Другою стадією характеризується вік від 1-3 – раннє дитинство. Ця стадія характеризується той самою самостійністю, де дитина починає сама держати пляшечку, а потім самостійно ходити, їсти з ложечки та все таке інше. Це той самий період, де потрібно дитину привчити самостійності в плані походження до туалету, охайність та все таке інше. Що дає ця стадія? Ця стадія характеризується встановленням волі та самостійності, якщо цього не відбулось, то у відповідь на це прийде імпульсивність та сумніви.

Третя стадія психосоціального формування починається в 3-6 років – дитинство. Ми знаємо, що в цьому році дитина починає контакт зі своїми однолітками, які також показують їй, що вона вже особистість, вона може ходити, грати, розмовляти, це й робить для неї поняття особистості. Для дитини відкривається соціальний світ зі своїми ролями, які вже програвались для неї у казках та мультфільмах. Та, для того, щоб ще більше зрозуміти реалії цього світу, дитина починає гру. Гра для неї на цьому етапі найважливіша для більш точного розуміння соціальної свідомості. Розвиток творчості, та засвоєння соціальних ролей є ведучим для неї на даному етапі формування. Якщо дитина засвоїть всі дані цього періоду, то в ней буде розвиватись ініціативність, та гордість, або, якщо щось піде не так, дитина сконцентрується на почутті провини та апатії.

Четверта стадія 6-12 років – молодший шкільний вік. На цьому етапі дитина як губка проникає в нові знання, та формування нових навичок, які вона має одержати саме у школі. Головним на цьому етапі стає саме навчання, яке є ведучим. В цей період у дитини формується гордість, трудолюбство, або неповноцінність чи інерція.

П'ята стадія 12-18 років – підлітковий вік. На цьому етапі бурні зміни гормонів полове дозрівання, та постійна важливість оцінки оточуючих становиться ведучим поведінки підлітка. Головне, що нас інтересує, це саме формування Его-ідентичності підлітка, ототожнення себе, як особистість, як цілісну структуру. Якщо на цьому етапі життя Его-ідентичність не сформується, то особистість переходить на дифузії. Для того, щоб цього не виникало, підліток переходить на психосоціальний мораторій, який дає як би то другий шанс для знаходження себе. Якщо й це не допоможе, то у особистості виникне синдром соціальної патології особистості. Страх спілкування с іншими людьми, постійна тривожне відчуття, це все йде від несформованої Его-ідентичності.

Шоста стадія 18-24 роки – формування інтимних відношень з близькими, та робота. Сьома стадія 25-30 – молодість. На цьому етапі життя

людина більш зосереджена на пошуку супутника життя, особистість ідентифікує себе з іншою людиною, та виникає єдність, сім'я, осередок суспільства. Але, якщо в підлітковому віці була дифузія, та вона переходить на період молодості у вигляді замкнутості, та ізоляції. Цей період засновано на становленні кохання, кар'єрі, основних цілей та устоїв. Та восьма стадія 30-60 років – зрілість. На цій стадії формування ідентичності не закінчилось. Воно продовжує формуватися, але вже завдяки дітям, які показують, що ми їм потрібні. Людина повинна бути задоволена своїм життям на даному етапі, та задоволена тим, що вона склала в минулому. Якщо говорити про негативні сторони цього періоду, то це самотній стан. Коли нема на кого покластися, а внутрішній стан показує спустошеність. Для розвитку та формування Его-ідентичності дуже важливо не забувати про ще одне важливе відкриття, котре нам показав Дж. Марсія «В межах теорії соціальних репрезентацій особистісна ідентичність розглядається як одна з соціальних репрезентацій, може бути представлена як когнітивна структура, орієнтована мета-системою соціальних регуляцій» [25, с. 6]. Він відкрив чотири види Его-ідентичності за тим, що він вважав Его-ідентичність статусом, який показує пройшла особистість особисту кризу, чи ні. Дж. Марсія показав, що ті підлітки, які мають чітку ціль на майбутнє одразу показують себе набагато впевненими, ніж ті, хто ще не вирішився в своєму майбутньому. Крім того, ті хто немає чіткої ідентичності по відношенню до себе, у них потім з'являється негативна ідентичність, яка приводить до депресивного та тривожного стану.

Перший вид Его-ідентичності – це дифузна ідентичність. Дифузна ідентичність характеризується повною відсутністю пошуку якихось ідей, направленості, вибору у майбутньому житті. Людина залишилась на одному місці й не збирається щось робити. Дифузна ідентичність характеризується не баченням свого майбутнього та відсутністю «Я» у майбутньому. Другому виду Его-ідентичності присутня назва – передчасна ідентичність. Це характеристика того, як зовнішні наміри впливають на рішення підлітка. Це той самий момент, коли за особистість все вирішили зовнішні обставини, а

сам він навіть й не встиг подумати, а що бачить у майбутньому він. Це нібито в кайданах одітих на все життя, ідеали та поведінка якої ти повинен утримуватись. Третій вид Его-ідентичності – це певний статус під назвою мораторій. Мораторій для кожного дослідника має різноманітні призначення, для когось – це шанс даний природою для знайдення себе, а для когось це застій. Для Дж. Марсія цей вид був активним пошуком нових ідей, чи вирішення питання. Та останній вид – це досягнута ідентичність, який характеризує себе, як самотійність, та наполегливість. Це статус ідентичності. При який йде активне вирішення питання, при якому не потрібні плани батьків, чи вдобрення інших. Це самотійна, доросла, сформована Его-ідентичність.

Також слід відмітити теорію соціальної ідентичності Г. Теджфела, який виділив той факт, що «виникнення багатьох соціально-психологічних феноменів де термінується когнітивними процесами – соціальною категоризацією, соціальною ідентифікацією, соціальним порівнянням»[26, с. 8]. Він показує той факт, що формування ідентичності виходить завдяки членством груп та соціальному оточенню, якому він належить, всі цінності якості, та значення, важливості для цієї групи передається своєму опоненту. На його думку формування соціальної ідентичності здійснюється завдяки трьом стадіям. Розглянемо більш детально ці три стадії.

На першій стадії відбувається самовизначення у певній групі, тобто детермінує себе, як члена певної групи по певним якостям, чи цінностям, як йому присутні. На другій стадії відбувається саме інтеграція з певною категорією чи групою. Тобто, якщо на першій стадії він ще мав тільки розуміння, що він має відношення до тих чи інших якостей групи, то зараз вже він повністю себе детермінує з нею, нібито ввіряє себе в неї. Та на третій стадії відбувається повне ототожнення себе з певної групою та її категоріями. Він повністю бере на себе моральні устої групи, її принципи та порядок. Також не слід забувати про стереотипи, які присутні групам, та які опоненти

потім повністю беруть на себе, що стає їх внутрішнім регулятором поведінки.

Таким чином ми бачимо, як завдяки теорії соціальної ідентичності відбувається не тільки затвердження устоїв, та категорії, які були у індивіда, але й ми бачимо схему роботи стереотипів.

Висновки до розділу 1

Отже, розглянувши джерела інформації, та проаналізувавши роботи дослідників, можна сказати, що его-ідентичність – це наша цілісність та тотожність, це наше розуміння себе цілого та незмінного не зважаючи на оточую події. Так, ми можемо змінювати стиль життя, чи мислі відносно певних ситуацій, але це не збиває нас, та не переробляє в іншу людину. Его-ідентичність була розглянута багатьма дослідниками, які в свою чергу показали не мало теорій та думок. Его-ідентичність відкривається з різних боків, та показує себе також соціальним джерелом нашого формування, яке може бути, як зрілим та досягнутим, так й дифузним чи недосягнутим. Дивно, але факт, що соціальне оточення впливає на нас з різних боків, воно може, як стати тим самим джерелом досягнення успіху в формуванні зрілої его-ідентичності, так й стати той самою дифузною її частиною, яка буде оперувати у подальшому житті, та буде виявляти ті самі замкнуті частини індивіда, які перешкоджають у досягненні успіхів в житті.

Ерік Еріксон, який відкрив та показав нам вісім стадій формування Его-ідентичності, був тим, від кого відштовхувались багато подальших дослідників, які внесли великий вклад в розвиток психологічних досліджень. Також Дж. Марсія, який показав нам чотири стадії его-ідентичності, та її досягнення, які бувають випадки та наслідки, які бувають форми та стилі его-ідентичності. Подалі відштовхувавшись від цього, ми будемо досліджувати підлітків, які побували в екстремальній ситуації військових дій, та як це вплинуло на формування й становлення цього феномену нашого людства.

А також ми дослідили, як соціальні групи дають нам нові форми поведінки, стереотипізації на сприйняття тих чи інших ситуацій. Так, Г. Теджфел показав нам формування соціальної ідентичності, яка перш за все отримує розуміння до якої групи вона відноситься, що переходить в другу стадію, де вона вже ідентифікує себе певною соціальною групою та категорією, що супроводжується останнім етапом сприйняття на себе усіх моралей та стереотипів.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЕГО-ІДЕНТИЧНОСТІ

2.1 Особливості формування Его-ідентичності в умовах тривожного стану

Его-ідентичність – це частина нашого особисто «Я», котра допомагає нам відчувати себе цілісними та мати повне уявлення про себе, що ми плануємо в майбутньому, та який наш путь. Вона формується в підлітковому віці, який характерний своїй важкістю, та особливістю становлення. Як вже говорилося раніше, наше формування, наші цінності, пріоритети залежать від соціального середовища також. Спочатку нас ведуть наші батьки, водять нас в середовище, та ставлять пріоритети майбутнього життя. Потім вже ми дорослішаємо, становимся особистістю, та маємо свої переконання.

Ми живемо в оточені різноманітних переконань, статусів та ситуацій, які відбуваються в нашому житті. Ми розуміємо свою смертність, на нас впливає оточення, висловлювання, та проблематика актуальна в даному часі нашого життя. Життя ми можемо сприймати по різному, починаючи від самодостатньої, повноцінно, та закінчуючи нікчемністю та страхом. Становлення дорослої Его-ідентичності відбувається завдяки оточуючих обставин, які впливають на нашу особистість, та більш менш вирішують подальші наші шаги. Ми шаг за шагом перетинаємо сходи, та переходимо від статусу к статусу ідентичності. Але важливо не забувати все ж таки впливає на наше формування, поговоримо про тривожне почуття.

Наразі враховуючи ситуацію, яка відбувається в нашій країні тривожне почуття далеко не маловідомий феномен, який присутній зараз багатьом людям та громадянам. Тривога, страх, неминучість, це стан особистості, який зустрічається не менше за всі інші феномени, але вони можуть набувати свої сили, та переходити в тривожне почуття, або страх неминучості, страх смерті, який впливає на наше життя, на наші рішення, та сміливість. Тривожність може переживати людина, яка пережила якийсь сильний страх, або травму, яка вплинула на його погляд подалі. Наша особистість носить свої характеристики, які в свою чергу впливають на те, як ми переживаємо травму, чи тривожну ситуацію, та які наслідки цього потім будуть присутні в нас.

Протягом всього життя особистість переживає певні кризові критерії, які й приводять її до певних результатів, та висновків. З кризою це працює як поштовх для відкриття нового, та переступання ще одної сторінки життя, та досвіду. Але, якщо ситуація була надто травматична, та торкнулась не лише цю особистість, а змінила потік всієї культури та стану соціального оточення, то це вже говорить про вторгнення в усі сфери життя людини. У підлітковому віці ми строїмо плани на майбутнє та сподіваємось на те, що будемо робити, та як. Ось підліток, який тільки вступає в нове життя, планує подальші шаги, а кожному це дається по різному, спланував та тільки переступив певну кризу свого життя, відчуває на себе відчуті різкі страхи, страх неминучості, а перш за все неочікуваної події, яке торкнулося всіх сходів соціального простору, та сходи проштовхнулись. Перш за все ми відчуваємо великий стрес, хтось входить в афект даної ситуації, і тут як, раз вступає та сама ситуація неминучості, коли від нас дійсно нічого тепер не залежить. Плани, та життя змінилось з таким швидким поштовхом, що стрес та тривожне почуття відчували далеко не тільки підлітки, але й дорослі люди.

Що відбувається в середині? Перш за все особистість знаходиться у посттравматичному стресовому стані, що впливає на особистість, та викликає деформацію як особистості, так й его-ідентичності. Людина втрачає

властивість над ситуацією, яка відбувається зараз, що викликає певні питання до самого себе «чи дійсно це відбувається зі мною, ким я зараз знаходжусь без повсякденного оточення», а як ми знаємо его-ідентичність, це про цінність, ототожнення, та розуміння свого «Я», що в ситуації вище приведеної ми не бачимо. Організація его-ідентичності завдяки тривожному стану, який відчуває особистість, а такі види его-ідентичності, як емоційна дорослість, та володіння своїм станом втрачає своєї актуальності та можливості проявлятися, що показує дифузну форму его-ідентичності.

Так, як ми говоримо про підлітковий вік, та вже знаємо, що це пік формування его-ідентичності, то слід вказати таку річ. Якщо, посттравматична ситуація відбулась саме в цьому віці, та особистість і на далі буде перебувати в стані тривожності, то її его-ідентичність буде в дифузному стані, а дифузний стан тим часом буде затримувати тривожне почуття, яке згодом буде брати участь у всіх сферах життя людини. В даному випадку ми говоримо про психічну травму, яка стала частиною життя кожного з нас, та яка й досі кровоточить, бо ситуація не залишає наші життя. Психічна травма має постійний вплив на життя та вибір людини, що тим часом впливає на его-ідентичність, та має той самий вирішальний жезл, в якому напрямку буде розвиватись его-ідентичність.

Вплив тривожного стану на его-ідентичний насамперед має свою силу, та не слід цього недооцінювати. Особистість характеризується своїй самостійністю, тотожністю, та цілісністю. Людина під впливом організації его-ідентичності ставить свої плани на майбутнє, та цілі. Але, при тривожному порушенні, людина не усвідомлює що їй робити й надалі. Мало того, деякі мають тенденцію залишатись в ситуації минулого, та в стані афекту просто не приймати теперішню ситуацію. Який вплив при цьому йде на его-ідентичність? Перш за все страждає самодостатність, та впевненість в своїх рішеннях. Під натиском постійних змін обставин та непостійності ситуації, особистість відчуває стан тривожності, що впливає на его-

ідентичність тим, що прийняття теперішнього та відчуття себе самодостатньою людиною в такому випадку становиться менше. Не слід забувати про емоції в такому випадку, бо емоції при цьому становляться більш неконтрольованими.

Переглянувши всю інформацію можна сказати, що дійсно, як говорилося раніше, соціальні обставини дуже впливають на формування еґо-ідентичності, нашої особистості, та більш за все вирішує подальше наше життя, особливо в подіях військового стану, коли хочеш, чи ні, а прийняти теперішнє прийдеться, та підлаштовуватись під ситуацію потрібно.

2.2. Можливості використання Еґо-ідентичності як інструмент виживання в екстремальних ситуаціях військових дій

Наразі знаходячись на даному етапі нашого життя, та в певному становищі нашої соціальної організації, ми відчуваємо та переживаємо багато стресів, які впливають не тільки на наше фізичне життя, загрози життю, та майбутньому, але й не мало важливим фактором є саме психічний стан особистості. Особистість створена дивним чином, та має ще стільки аспектів, які суспільство ще буде вивчати та відкривати. С одного боку є стільки спектрів, які можуть підняти особистість та врятувати життя, а з іншого боку нам передбачається пройти стільки кризових ситуацій, які можуть завести нас у куток, та не дати відкрити ті можливості, які могли би відкритись для індивіда.

Наше суспільство зараз знаходиться на етапі важких рішень, та ситуацій, які багатьом людям змінили курс напрямку в своєму житті, а на когось й зовсім плинули, як на особистість, та змінили її. Екстремальні ситуації застають зараз кожного з нас майже кожен день, що не дає можливості чітко вистроювати плани на майбутнє, та відіймає можливість жити спокійно, без тривожного стану, та постійних переживань. Але наша психіка створена прекрасним чином, що ми можемо самі себе захистити від оточуючого напруження, та загрози той же самій психіки. Вище ми говорили

про его-ідентичність, як структура нашої особистості, яка допомагає відчувати нас цілісними, та ототожненими, допомагає розумінню хто я, та що не зважаючи на оточуючи обставини та соціальні фактори, ми залишаємося собою, та не стаємо іншими людьми. Ми говорили про вплив військових дій на формування та становлення его-ідентичності, та фактори ризику, які можуть торкнутись особистість при постійних стресових ситуаціях. А, якщо ми розглянемо, як его-ідентичність може стати тим самим інструментом, який допоможе нам у виживанні в екстремальних ситуаціях військових дій? Саме его-ідентичність може стати тим фактором, який незважаючи на оточуючи обставини та екстремальну ситуацію, допоможе відчувати нас незмінними, та незламними, що перед кожною кризою, відкриваються нові можливості.

Его-ідентичність має властивість носити такі значення, як виживання. Це феномен самозбереження, який методом того самого розуміння себе, як цілісну особистість допомагає зберігати свої мотиви на майбутнє, та розуміння, що оточуюча ситуація, не забирає на у нас нашого «Я», а навпаки, відкриває нові розуміння та можливості, що допоможуть більш успішно організувати своє життя. Так, кризова ситуація проходить через кожного індивіда в ситуації військових дій, але завдяки его-ідентичності, та особистій ідентифікації, це стає тим кризовим моментом, який при вирішенні та проходженні відкриває нову свідомість, нові образи та поняття.

Потрібно пам'ятати, що в кожній ситуації є дві сторони медалі, одна з них займається вирішення соціальної напруги, та всіх катастроф які звалились великим вантажем на особистість, а є ще й інша, яка наряду з усім соціальним становище робить особистість більш замкнутим та агресивним. Це й може привести до певного статусу ідентичності, як дифузний, чи передчасний. Але зараз ми говоримо саме про можливість використовувати его-ідентичність, як механізм виживання в екстремальній ситуації військових дій. Як людство відкриває нові технічні прогреси, які допомагають виживанню та полегшенню людського життя? Це відбувається завдяки

інструменту ідентичності, який націлений на вирішення екологічних чи більш масштабних людських питань. На нас падає великі грузи соціальної інформації, яка руйнує наші установки, та вже існуючі плани на майбутнє, але особистість під впливом великий подразників спочатку пристосовується к соціальному ношу, а потім й зовсім відповідає на поставлені у голові питання, та знаходить вирішення поставлених перед нею проблем. Ми пристосовуємося к новим обставинам, та становимся частиною цього хаосу, який завдяки его-ідентичності становиться частиною нашого життя, яка при своїй силі та наполегливості не лишає нас свого «Я», а навпаки, відкриває двері нових можливостей. Кризові обставини нашого життя допомагають нам зрозуміти істину позицію щодо певних ситуацій, зрегулювати всі «за», та «проти», поставити нашу певну позицію, та стрімко йти за цією позицією. Его-ідентичність як ми вже говорили, це наша цілісність та розуміння нас, як структуру, яка залишається незмінна навіть при певних кризових ситуаціях, а утвердження певної позиції допомагає нам становитись більш стійкими, та рішучими, що надає впевненості в свої діях, та закладеному фундаменті нашого буття.

При кризових ситуаціях, а в нашому випадку говориться про військовий стан, йде не тільки становлення стійкості певних розумінь та знань, але й може бути розпад колишніх стверджень, завдяки чому стійкість нашої ідентичності втрачається. Але, як говорив М. Махній «Процес зміни ідентичності особистості умовно можна розділити на два етапи: етап розпаду, розладу колишньої ідентичності й етап зародження, становлення нової» [16, с. 295]. Тобто кризова ситуація дає нам більш розгорнуте розуміння певних ситуацій, мислення становиться гнучким, та розгортає зовнішні події з новою силою. Спочатку нас досягає криза, яка дає стимул розібратись з певною ситуацією, та розрішити внутрішній конфлікт протиріччя. Що в відбувається надалі, це вихід з цього конфлікту, зародження нового мислення певної ситуації, та становлення можна сказати «нової» Его-ідентичності. Так, як військовий стан змушує багатьох людей

покидати свої домівки, та повсякденне життя, то тут стоять умови відказатись від звичного оточення, а розрішення конфлікту, дає нам можливість та сили покинути свій етнос, та перейти на інший «Особистість організує свій спосіб життя відповідно до традицій даного етносу, опановує способи повсякденної поведінки, нові навички та манери»[17, с 295].

Індивід завдяки своїй ідентичності, та гнучкості свого мислення, має повну можливість вийти з ситуації кризи завдяки тому, що він цю ситуацію візьме, як інструмент подолання цього важкого періоду. Зміна етносу не робить індивіда іншою людиною, вона залишає її такою, яка вона є, зі своїм зміненням мислення в певних ситуаціях, та повного пристосовування до екстремальної ситуації.

Висновок до розділу 2

Отже, проаналізувавши певні джерела, ми можемо сказати, що Его-ідентичність – це та сама система, яка може як страждати від кризових ситуацій, так й навпаки, бути тим самим інструментом, який вирішить внутрішній конфлікт особистості, та допоможе пристосуватись до зовнішніх змін. Кожна зміна ситуації та звичного життя, це саме по собі криза для нашої свідомості, при вже сформульованій оболонки повсякденного звичного життя.

Ми дорослішаємо, набиваємось особистість установок, та подальше затверджуємось у цьому світі, при цьому завдяки взаємодії з цим світом, та оточуючими обставинами ми можемо створити собі стійкий фундамент. Численні дослідження та аналіз джерел дали нам розуміння, що переживання стресових ситуацій дає двосторонні результати та вплив на Его-ідентичність. По-перше кризова ситуація може стати саме тим наслідком, що приводить особистість до дифузної, або застряглої ідентичності, що значно дає свій вплив на якість життя. А по-друге ми також виділили той факт, що кризова ситуація може стати саме тим стимулом, який дасть нове життя, нове розуміння, нові сили. Саме кризова ситуація дасть поштовх з місця на якому підліток міг би застрягти. Наша свідомість настільки багатогранна, що кожному

ситуацію ми можемо бачити з різного боку, та сприймати через свою особисту встановлену призму погляду. Військове положення мало свій великий вплив на становище усіх людей України, а точніше підлітків, та тривожне почуття, кризове положення ще більш зростає серед соціального середовища. Але, наша свідомість має свій інструмент боротьби з цим питанням, а саме Его-ідентичність. В кризових ситуаціях, при зміні повсякденного положення підлітка, та й ще підкріплюючись дорослішанням та вибором подальшого шляху, Его-ідентичність становиться інструментом, який дає можливість відкріплюватись від етносу звичного оточення та життя, що пристосовую й подалі нас до нового етносу, нових правил та звичок. Це дає нові відкриття та розширення мислення підлітка, що відкриває шлях до майбутнього, та подолання труднощів людського життя.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЕГО-ІДЕНТИЧНОСТІ

3.1. Планування та обґрунтування методів дослідження

Метою дослідження було визначити як військові дії впливають на формування его-ідентичності підлітка.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що військові дії можуть виступати умовою формування его-ідентичності та тривожного стану підлітка 14-16 років. Для перевірки гіпотези дослідження використовувалися: Методика вивчення професійної ідентичності (МПП), Л.Б. Шнейдер; Методика вивчення соціальної ідентичності (МІСІ), Л.Б. Шнейдер; Методика виміру рівня тривожності Дж. Тейлора.

Вікова категорія досліджуваних – це підлітковий вік (від 14 до 16 років). Кількість досліджуваних осіб – 24. Процедура збору даних емпіричного дослідження відбувалась в режимі онлайн: з використанням Google-форм.

Методика «вивчення професійної ідентичності (МПП)» була розроблена Л.Б. Шнейдером та призначення для дослідження професійної

ідентичності. Текст даного опитувальника складає 76 слів-асоціацій, які мали відноситись до категорій «професійна», та «непрофесійна». Респондент записує слова, які йому пропонуються до бажаних категорій, тобто асоціює себе з цими словами, як «професіонал» чи «непрофесіонал». Обробка результатів тесту здійснюється за допомогою підрахунку слів-асоціацій респондента з категорій «професіонал», та «непрофесіонал», потім кількість слів опису себе в категорії «професіонал» ми поділяємо на кількість слів опису себе в категорії «непрофесіонал». Тобто підрахунок йде завдяки такій формулі $S = A / (A + B) * 100$. Кінцевий результат ми зрівнюємо з ключем тесту, який говорить, що результати 0-1,0 – передчасна ідентичність; 1,0-2,0 – дифузна ідентичність; 2,0-3,0 – мораторій; 3,0-4,0 – досягнута позитивна ідентичність. 4,0 та далі – псевдопозитивна ідентичність [<https://cpd-program.ru/methods/mipi.htm>].

Методика «вивчення соціальної ідентичності (MICI)» була розроблена Л.Б. Шнейдером та В.В. Хрусталевим та призначена для дослідження соціальної ідентичності. Текст даного опитувальника складає 60 слів-асоціацій, які відносяться до категорій «соціальна», та «асоціальна» ідентичність. Респондент повинен вибрати слова, які найбільш йому подобаються, та якимось чином мають причетність до його соціальної ідентичності. Обробка результату здійснюється завдяки здійснюється за допомогою підрахунку слів-асоціацій респондента з категорій «соціальний», та «асоціальний», потім кількість слів опису себе в категорії «соціальний» ми поділяємо на кількість слів опису себе в категорії «асоціальний». Тобто підрахунок йде завдяки такій формулі 1: $S = A / (A + B)$. Кінцевий результат ми зрівнюємо з ключем тесту, який говорить, що результати 0-20 – дифузна ідентичність; 20-40 – передчасна ідентичність; 40-60 – мораторій; 60-80 – досягнута ідентичність; 80-100 – гіперідентичність. [https://studme.org/377934/psihologiya/metodika_izucheniya_sotsialnoy_identichnosti_misi].

Методика «виміру рівня тривожності», була розроблена Дж. Тейлором, та призначена для дослідження рівня тривожного стану респондента. Текст даного опитувальника складає 50 тверджень, на які респондент повинен відповісти «так», або «ні», якщо це не відповідає дійсності. Обробка результатів здійснюється завдяки підрахунку кількості відповідей обстежуваного, які говорять про тривожність. Кінцевий результат ми зрівнюємо з ключем тесту, який говорить, що результати 40-50 балів – дуже високий рівень тривоги; 24-40 балів – високий рівень тривоги; 15-25 балів – середній рівень (з тенденцією до високого) тривоги; 5-15 балів – середній рівень (з тенденцією до низького) тривоги; 0-5 балів – низький рівень тривоги. [<https://core.ac.uk/download/pdf/32309843.pdf>].

3.2 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

У експериментальному дослідженні взяли участь 24 школярів підліткового віку. Проведене дослідження було спрямовано для виявлення впливу військових дій на формування Его-ідентичності підлітків.

На першому етапі відбувалось дослідження рівня професійної ідентичності за допомогою методики Л.Б. Шнейдера «вивчення професійної ідентичності». Ця методика допомогла отримати дані того, який респонденти мають рівень професійної ідентичності. Дані, які були отримані під час дослідження представлені на таблиці 3.2.1.

Таблиця 3.2.1.

Показник рівня професійної ідентичності

Рівень професійної ідентичності	Передчасна ідентичність	Дифузна ідентичність	Мораторій	Достигнута позитивна ідентичність	Псевдопозитивна ідентичність
14-16 років	16%	30%	14%	30%	10%

Згідно з показниками, отриманими у результаті проходження методики «вивчення рівня професійної ідентичності», респонденти, які мають передчасну ідентичність складає 16% підлітків; дифузна ідентичність складає 30% підлітків; мораторій 14% підлітків; досягнута позитивна ідентичність складає 30% підлітків; псевдопозитивна ідентичність складає 10% підлітків. Далі ми відмічаємо, що серед 100%(24) підлітка, 16%(5) мають передчасну ідентичність, 30%(7) підлітків мають дифузну ідентичність, 14%(3) підлітка знаходяться на рівні мораторія, 30%(7) мають досягнуту позитивну ідентичність, а 10%(2) підлітка мають псевдопозитивну ідентичність.

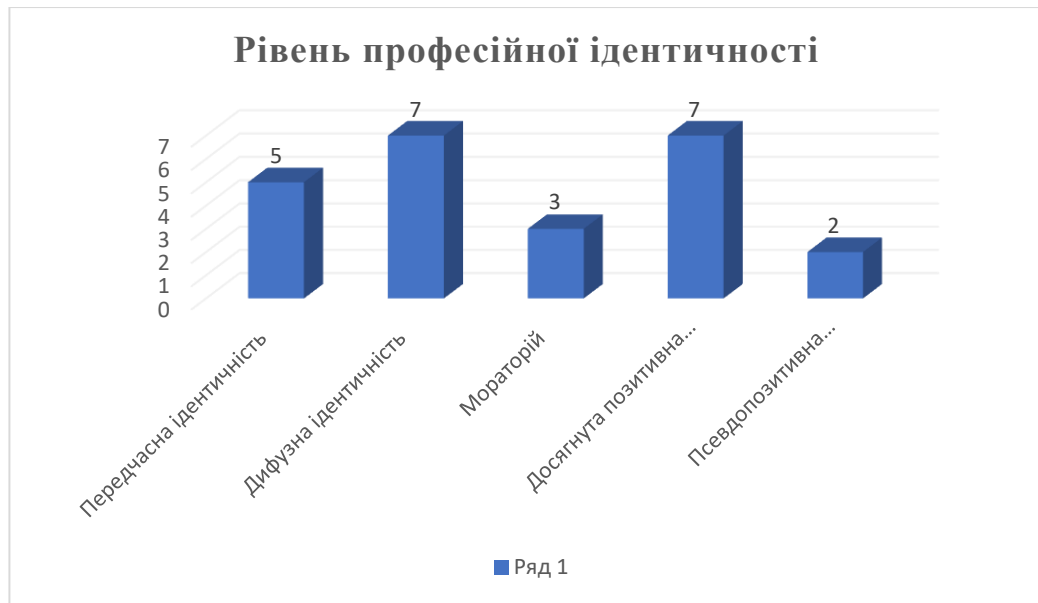

Рис.3.2.1 Рівень професійної ідентичності (Л.Б. Шнейдер)

Маючи дані, ми за допомогою методики «вивчення рівня професійної ідентичності» Л.Б. Шнейдера з'ясували, що 5 підлітків знаходячись на рівні передчасної ідентичності, не мають поняття де їм працювати, та не мають якихось цілей чи планів на майбутнє. Показник передчасної ідентичності говорить нам про те, що респондент не робив в своєму житті ніяких важливих рішень, які потім будуть впливати на його життя. Дифузну ідентичність у нас мають 7 респондентів, що говорить нам про малу кількість важливих цілей, або повна їх відсутність у респондента. Респондент ще може піти в стадію мораторію та знайти свою мету чи інтерес в майбутній роботі, а може залишитись в дифузній ідентичності. Мораторій мають 3 респонденти, що говорить нам про кризу, та активну фазу вирішення цього стану. Досягнутою позитивною ідентичністю нагороджені 7 респондентів, що говорить про наявність цілей, цінностей та тверджень. Респондент позитивно відноситься до себе, знає ким хоче бути, та має гарний зв'язок з оточуючим соціумом. Псевдопозитивна ідентичність відмічається у 2 респондентів, що говорить нам, про повне неприйняття себе, як індивідуальної людини. Людина не приймає критику в свою сторону, в своєму ділі, вистроювати

плани важко, бо страх кожної помилки не дає повністю зосередитись та відіймає хоч якусь впевненість в своєму успіху.

На другому етапі нашого дослідження ми провили методику «вивчення соціальної ідентичності» Л.Б. Шнейдера завдяки якій ми дослідили рівень соціальної ідентичності, який показує важливий аспект життя наших респондентів, так-як соціум впливає на формування Его-ідентичності, а сучасне становище нашого оточення дає свої плоди. Дані, які були отримані під час дослідження представлені на 3.2.2.

Таблиця 3.2.2.

Показник рівня соціальної ідентичності

Рівень соціальної ідентичності	Дифузна ідентичність	Передчасна ідентичність	Мораторій	Досягнута ідентичність	Гіперідентичність
14-16 років	16%	25%	21%	25%	13%

Згідно з показниками, отриманими у результаті проходження методики «вивчення соціальної ідентичності», респонденти, які мають дифузну ідентичність складає 18%; передчасну ідентичність 25%; мораторій 19%; досягнута ідентичність 23%; гіперідентичність 15%.

Далі ми відмічаємо, що серед 100%(24) підлітка, 16%(4) мають дифузну ідентичність; 25%(6) мають передчасну ідентичність; 21%(5) знаходяться на стадії мораторію; 25%(6) мають досягнуту ідентичність, та 13%(3) мають гіперідентичність.

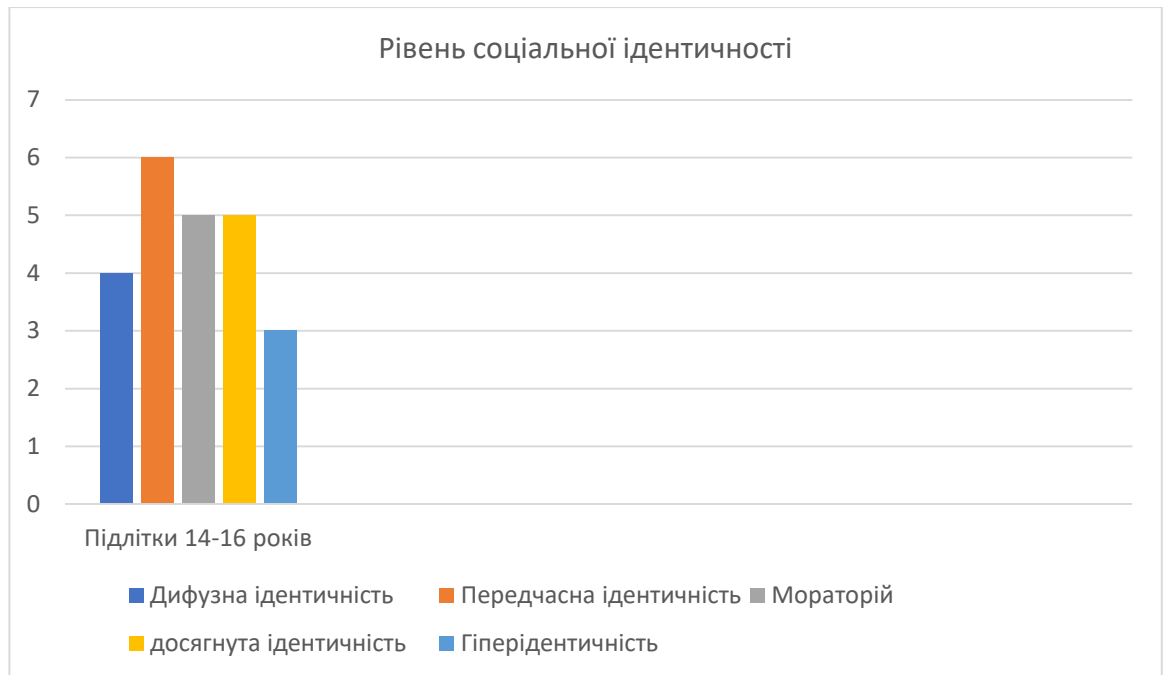

Рис.3.2.2 Рівень соціальної ідентичності (Л.Б. Шнейдер)

Маючи дані, ми за допомогою методики «вивчення рівня соціальних ідентичності» Л.Б. Шнейдера з'ясували, що 4 підлітків мають дифузну ідентичність, тобто знаходячись на стадії дифузної ідентичності респонденти майже не приймають знаходження у соціальній групі, респондент не має інтересу до групового оточення, соціального інтересу. Передчасну ідентичність у нас мають 6 підлітків, респондент не відчуває великої необхідності до постійного знаходження у груповому оточенні, респондент більш вибирає оточення своє, ніж переживати за якесь становлення в оточуючому світі. На рівні мораторію знаходяться 5 респондентів що говорить про якісь несхожості думки між респондентом та соціальним становищем, але респондент в активному пошуку свого місця в соціальних сходах. Також 5 респондентів мають досягнуту ідентичність, що дає нам активну взаємодію з соціумом. Респонденти поважають соціальні думки, підтримують колективну взаємодію, розглядають себе, як одного з членів соціальної групи. Та гіперідентичність мають 3 респондента, що показує нам більш псевдоідентичність по відношенню до соціальних груп. Респонденти знаходяться у соціальному оточенні при цьому намагаючись активно

нав'язувати свою думки, та важко приймаючи думки інших та їх позицій, важко приймають критику.

Переглянувши результати двох досліджень, ми бачимо, що респонденти як мають пасивну ідентичність, так й зріло сформовану ідентичність як в соціальному оточені, так й в професійній діяльності, що важливо в житті кожного підлітка, та на що перш за все впливає оточуюче становище. Тому наступним на останнім етапом нашого дослідження було дослідити тривожний стан наших респондентів для того, щоб дослідити чи впливає насамперед військове положення нашого оточення на формування Его-ідентичності способом виміру тривожного стану респондентів. Ми вже бачимо, що як мінімум формування деяких респондентів вже загальмоване, чи знаходиться на стану вирішення конфлікту. Це ми показуємо на таблиці 3.2.3

Таблиця 3.2.3

Рівень професійної ідентичності	Передчасна ідентичність	Дифузна ідентичність	Мораторій	Досягнута ідентичність	Псевдоідентичність
14-16 років	16%	30%	14%	30%	10%
Рівень соціальної ідентичності	Дифузна ідентичність	Передчасна ідентичність	Мораторій	Досягнута ідентичність	Псевдоідентичність
14-16 років	16%	25%	21%	25%	13%

Далі завершуючи та для того, щоб підтвердити нашу гіпотезу ми проводимо останнє дослідження, методика «виміру рівня тривожності» Дж. Тейлор, ця методика допомогла отримати нам результати про те, чи мають респонденти тривожний стан в даному часу дослідження, що скаже нам про все ж таки присутність стимулів військового часу, які впливають на формування Его-ідентичності підлітка 14-16 років. Результати, які ми получили у цьому дослідженні представлені на малюнку 3.2.3.

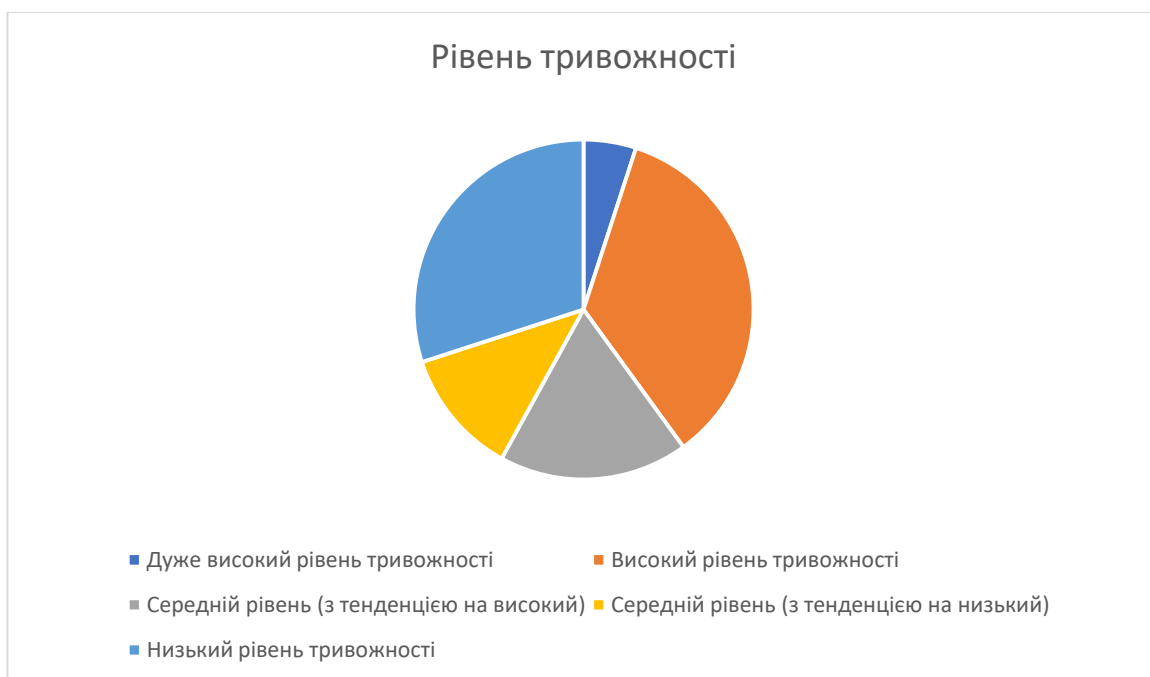

Рис.3.2.3 Вимір рівня тривожності (Дж.Тейлор)

Згідно з показниками отриманими у результаті проходження методики «вимір рівня тривожності», респонденти, які мають низький рівень тривожності складає 30%; середній рівень тривожності (з тенденцією на низький) складає 12%; середній рівень тривожності (з тенденцією на високий) складає 18%; високий рівень тривожності складає 35%, та 5% складають респонденти с дуже високим рівнем тривожності.

Далі ми відмічаємо, що серед 100%(24) підлітків, 30%(7) мають низький рівень тривожності; 12%(2) середній рівень тривожності (з тенденцією на низький); 18%(4) середній рівень тривожності (з тенденцією на високий); 35%(8) % високий рівень тривожності; 5%(1) респонденти с дуже високим рівнем тривожності, це ми бачимо на малюнку 3.2.4.

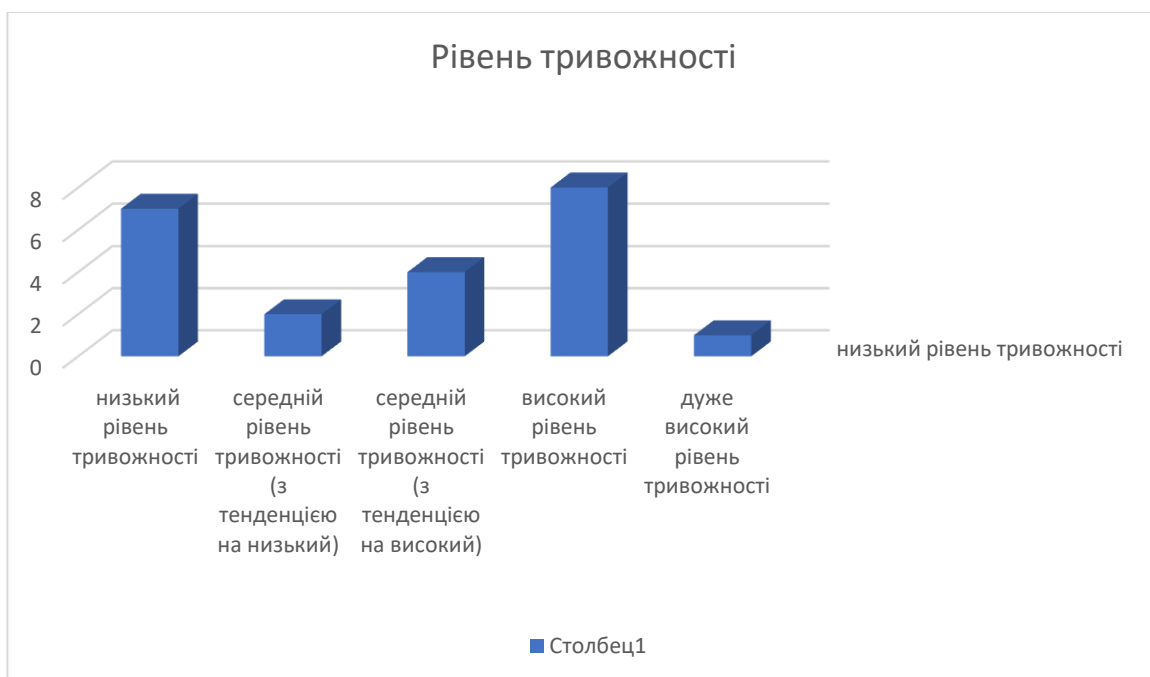

Рис 3.2.4. Вимір рівня тривожності (Дж. Тейлор)

Маючи дані, ми за допомогою методики «вимір рівня тривожності», ми маємо те, що 7 респондентів мають низький рівень тривожності, що говорить о спокійному стану респондентів, та спокійне, стабільне життя. Середній рівень тривожності з тенденцією на низький мають 2 респондента, що говорить про стабільний стан, але з деякими повсякденними труднощами, що частково можуть впливати на тривожність респондентів, яка при налагодженні нормалізується. Також середній рівень тривожності, але з тенденцією на високий має 4 респонденти, що говорить нам, часткову зміну стану, який затримується на більший час, та може залишатись при нормалізації певної ситуації. Високий рівень тривожності мають 8 респондентів, що говорить нам про затримку на якомусь певній стимуляційній події. Та 1 респондент знаходиться на дуже високому рівні тривожного стану, що говорить нам про постійний застій на цьому стані, тривожні думки та почуття не залишають респондента, та цей стан розповсюджується вже на інші сфери життя, що становиться для респондента майже нормою.

Зрівнюючи результати всіх трьох досліджень ми маємо результати, які нам показують певний застій на деяких респондентів, тривожне почуття, що впливає на певні сфери життя підлітків. Перш за все ми говоримо про формування Его-ідентичності в професійній та соціальній сферах життя підлітків. Зрівнюючи результати ми бачимо наступне, що показане на таблиці 3.2.4.

Таблиця 3.2.4

Рівень професійної ідентичності	Передчасна ідентичність	Дифузна ідентичність	Мораторій	Досягнута ідентичність	Псевдоідентичність
14-16 років	16%	30%	14%	30%	10%
Рівень соціальної ідентичності	Дифузна ідентичність	Передчасна ідентичність	Мораторій	Досягнута ідентичність	Псевдоідентичність
14-16 років	16%	25%	21%	25%	13%
Рівень тривожності	Дуже високий рівень	Високий рівень	Середній рівень (з тенденцією на високий)	Середній рівень (з тенденцією на низький)	Низький рівень
14-16 років	5%	35%	18%	12%	30%

Проаналізувавши всі методики, та порівнявши результати, ми з'ясували, що формування Его-ідентичність та тривожний стан у респондентів по відсоткам відносно однаковий. Перша методика по визначенню рівню професійної ідентичності, показала результати того, що близько 30% опитувальних мають досягнуту ідентичність, та треба розуміти, що підлітковий вік – це період формування, змінення, та є такий рівень, як мораторій в якому під час опитування знаходились 14% респондентів, вони шукають, та знаходяться на стадії спроб та помилок. Також ми маємо таку кількість опитуваних, які на передчасної ідентичності, це як би пасивна фаза формування Его-ідентичності, вони не намагаються знайти себе в чомусь, не бачать перспектив в праці. Та дифузна ідентичність 30% - це більш про невиразність, але не говориться про повну відсутність.

Далі щоб більш детальніше дослідити формування Его-ідентичності ми провели методику «вимір рівня соціальної ідентичності» респондентів, яка показала нам відносно однакові результати до першої методики. Так дифузна ідентичність захоплює 16% респондентів, які майже не приймають себе, як частину соціальної групи, та не бачать в цьому особової необхідності. Так 25% мають передбачену ідентичність, яка показує нам, що знаходження в соціумі, яке має необхідність для життєдіяльності респондента він не ігнорує, та спокійно відноситься до таких ситуацій, але вибір відпочинку завжди буде стояти саме на себе, та не маючи бажання вникати в проблеми оточення. Так 21% підлітків знаходяться в стані мораторію, що говорить нам про спроби знайти себе, та входити в певну соціальну групу. 25% респондентів мають досягнуту соціальну ідентичність, що говорить нам, про активну взаємодію соціумом. Та 13% респондентів мають псевдоідентичність.

Закріплюючи вище отримані результати ми проводимо методику «вимір рівня тривожності», та бачимо, що більша кількість досліджуваних мають тривожне почуття, та тривожний стан, який впливає на формування Его-ідентичності, та на який має вплив зовнішнє становище.

Висновки до розділу 3

Гіпотеза, яка припускає те, що військові дії впливають на формування Его-ідентичності в старшому підлітковому віці (14-16 років) підтверджена. Підтвердження гіпотези відбувалося за допомогою теоретичного аналізу інформації, проведеного емпіричного дослідження та статичної обробки отриманих результатів. Не зважаючи на те, що певна кількість респондентів не мають проблем з формуванням Его-ідентичності, та не перебувають в стані тривожності, ми виділили ту певну кількість респондентів, які все ж таки перебувають на тій стадії формування Его-ідентичності, яка сформована в залежності від оточуючого соціуму, а перш за все даної ситуації нашого світу, та нашої країни.

Першими двома методиками ми показали в нашому дослідженні, як військові дії впливають на професійну та соціальну сформованість Его-ідентичності підлітків. Ми чітко можемо сказати, що так- Его ідентичність має свої особливості в сформованості в даному становищі нашого світу, ми зустрічаємо, як підлітків стислих так й замкнутих. Ті, хто близько відчув наслідки військових дій змінюють свій погляд та свої напрямки на подальшому етапі життя. Не будемо забувати, про вимушено переселених підлітків. Деякі аби не відчувати такі глобальні зміни в своєму житті й подальше, вирішили бути більш замкнуті та стислі в плані соціальних взаємодій.

Для того, щоб побачити, що насправді все формується в тривожному стані викликаним особистими проблемами, а в більш мірі військовим становищем, ми провели останню методику щодо виміру рівня тривожного стану, і результати дослідження показали нам, що процент тривожних підлітків схожий з процентом підлітків, які мають труднощі в формуванні Его-ідентичності. Тим самим ми підтверджуємо припущення щодо впливу військових дій на формування Его-ідентичності.

ВИСНОВКИ

Аналіз теоретичного дослідження его-ідентичності, та її формування, перетинання з військовими діями та наслідками в виді тривожного стану показує нам, що перш за все за Его-ідентичністю також стоїть особистісна зрілість, яка має свою актуальність в психологічних дослідженнях й на сьогодні. Уся активність особистості по відношенню до повсякденних стимулів життя не залишає свій слід в цьому особистісна зрілість, яка керує нашим відношенням до певних ситуацій, різноманітних позицій, відношення до грошей, професії, сім'ї та інш. Его-ідентичність це наша тотожність, погляди, та представлення незмінної особовості.

Мається вісім стадій формування особистості в психосоціальній концепції Ерік Еріксон. Концепції як говорять про успішне завершення кожної стадії, які мають свої плоди, так й про кризове завершення, яке утримує людину, або залишає свій слід, які далі буде вирішувати багато питань стосовно якихось дій, чи планування майбутнього.

Перший вид Его-ідентичності – це дифузна ідентичність. Дифузна ідентичність характеризується повною відсутністю пошуку якихось ідей, направленості, вибору у майбутньому житті. Другому виду Его-ідентичності присутня назва – передчасна ідентичність. Це характеристика того, як зовнішні наміри впливають на рішення підлітка. Третій вид Его-ідентичності – це певний статус під назвою мораторій. Мораторій для кожного дослідника має різноманітні призначення, для когось – це шанс даний природою для знайдення себе, а для когось це застій. Та останній вид – це досягнута ідентичність, який характеризує себе, як самостійність, та наполегливість. потрібні плани батьків, чи вдобрення інших. Також ми відмітили дослідника

Г. Теджфела, який відкрив поняття соціальна категоризація, соціальна ідентифікація, та соціальне порівняння. Він показав, що індивід має декілька стадій, які в свою чергу по-перше відмічається розумінням того, до якої соціальної групи ми належимо, по-друге відбувається інтеграція з певною

обраною групою, а по третє відбувається повне ототожнення себе з певною обраною групою, що дає можливість брати на себе її порядок, моральні устої та стереотипи. Его-ідентичність має властивість носити такі значення, як виживання. Це феномен самозбереження, який методом того самого розуміння себе, як цілісну особистість допомагає зберігати свої мотиви на майбутнє, та розуміння, що оточуюча ситуація, не забирає на у нас нашого «Я», а навпаки, відкриває нові розуміння та можливості, що допоможуть більш успішно організувати своє життя. Так, кризова ситуація проходить через кожного індивіда в ситуації військових дій, але завдяки его-ідентичності, та особистій ідентифікації, це стає тим кризовим моментом, який при вирішенні та проходженні відкриває нову свідомість, нові образи та поняття.

Завдяки обробки інформації дослідження Его-ідентичності, та впливу тривожного стану в умовах військових дій, ми бачимо, що певна частина підлітків може як постраждати психологічно, застрягти на стадії дифузної ідентичності, чи не бачити сенсу у майбутньому та стояти на одному місці, також є друга сторона медалі, яка показує нам, що кризові ситуації можуть стати поштовхом до відкриття нового життя, поштовхом, якого не вистачало раніше, збільшення призми мислення та сприйняття ситуації.

У ході емпіричного дослідження було з'ясовано, як військові дії впливають на професійну та соціальну сформованість Его-ідентичності підлітків. Ми чітко можемо сказати, що так – Его ідентичність має свої особливості в сформованості в даному становищі нашого світу, ми зустрічаємо, як підлітків стислих так й замкнутих. Результати дослідження показали нам, що процент тривожних підлітків схожий з процентом підлітків, які мають труднощі в формуванні Его-ідентичності. Ми підтвердили гіпотезу про те, що так, військові дії впливають на формування его-ідентичності підлітка, та змінюють її характеристики. Тривожне почуття оточує майже кожного підлітка, але є підлітки, які мають досягнуту его-

ідентичність, що говорить про включення в цю систему самозбереження, та можливості саме его-ідентичності справлятися с кризовими ситуаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Waterman A. S. Identity as an Aspect of Optimal Psychological Functioning. *Adolescent Identity Formation, Sage Publications*. 1992. P. 50–72
2. Waterman A. S. Identity as an Aspect of Optimal Psychological Functioning. *Adolescent Identity Formation, Sage Publications*. 1992. P. 50–72
3. Антонова Н. О. Особливості професійної ідентичності студентів психологічного факультету. *Збірник наукових праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. 2005. №4. С. 20-25
4. Бичко О. В. Психологічні особливості етнічної ідентичності студентської молоді Східного та Південного регіонів України: Авт. дис. канд. психолог. Наук. Спец.: 19.00.05. Київ, 2004. 232 с.
5. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків: Авт. дис. Канд. Психолог. Наук. Спец.: 19.00.07. Київ, 2004. 42 с.
6. Зливкова В. Л. Становлення ідентичності фахівця: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2014. 39 с.
7. Зливкова В. Л. Становлення ідентичності фахівця: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2014. 40 с.
8. Зубенко А. С. Взаємодія особистісної та соціальної ідентичності: Авт. дис. канд. філос. Наук. Спец.: 09.00.03. Харків, 2005.
9. Ічанська О. М. Становлення особистісної ідентичності в ранньому юнацькому віці: Авт. дис. канд. психол. Наук. Спец.: 19.00.07. Київ, 2002. 230 с.
10. Краєва О. А. До проблеми подолання кризи ідентичності в підлітковому віці. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*. 2009. №19. С. 100-105

11. Краєва О. А. Криза ідентичності підліткового віку та її роль у становленні зрілої особистості. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України*. 2010. №7. С. 12
12. Краєва О. А. Криза ідентичності підліткового віку та її роль у становленні зрілої особистості. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН*. 2010. №7. С. 310-321
13. Мирошнеченко А. В. Психологічні особливості ідентичності підлітків: гендерний аспект. *Вісник післядипломної освіти: Університет менеджменту освіти НАПН України*. 2005. №9. С. 201-208
14. Музиченко Л. В. Особистісна ідентичність і проблеми періодизації юності. *Наукові записки НаУКМА*. 2008. №4. С. 5
15. Потапчук Т. В. Ідентичність: основні підходи до визначення сутності поняття. *Вісник АПН України "Педагогічна преса"*. 2009. №3. С. 102-121
16. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. Київ: НІСД, 2011. 295 с.
17. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. Київ: НІСД, 2011. 295 с.
18. Тищенко Л. В. Самоідентичність особистості як загальнопсихологічна проблема. *Збірник наукових праць. психологічні науки*. 2013. №10. С. 5
19. Толстых А. В. Идентичность: юность и кризис. *Издательская группа "Прогресс"*. 1996. №4. С. 344.
20. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 10

21. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 7
22. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 9
23. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 9
24. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 5
25. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 6
26. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 8
27. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 9
28. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 12
29. Яблонська Т.М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. №38. С. 378-387

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

МЕТОДИКА 1: Методика вивчення професійної ідентичності (МІПІ) (Л.Б. Шнейдер).

Дифузна ідентичність - статус ідентичності, за якого не є міцних цілей, цінностей та переконань та спроб їх активно сформувати. Людина з "дифузною ідентичністю" може вступити до стадію "мораторію" і потім перейти до "зрілої ідентичності". Але він може також назавжди залишитися на рівні "передчасної ідентичності", відмовившись від активного вибору та самовизначення, або піти шляхом дифузії. "Дифузної ідентичності" відповідає знижена інтелектуальна самостійність, особливо під час вирішення складних завдань у стресових ситуаціях; представники даного типу в таких випадках почуваються скутими. Критеріями розмитої (дифузної) ідентичності є: середній ступінь незадоволеності собою та своїми можливостями, сумнів у здатності викликати в інших повагу;

сумнів у цінності власної особистості, відстороненість, що межує з байдужістю до власного "Я", втрата інтересу до свого внутрішнього світу; ригідність Я-концепції - небажання змінюватися на тлі загального позитивного ставлення до;

уявлення про те, що своя особистість, характер та діяльність здатні викликати зневагу, нерозуміння, осуд; наявність внутрішніх конфліктів особистості, сумнівів, незгод з собою, занижена самооцінка, що призводить до сумнівів у своїй здатності щось змінити чи зробити; самозвинувачення,

готовність поставити собі у провину свої промахів та невдачі, власні недоліки яскраво виражені.

Самоописи у категоріях "професіонал":	Самоописи у категоріях "непрофесіонал":
Уважність	Запити
Знання	Криза
Кваліфікація	Хто навчається
Компетентність	Песимізм
Майстерність	Підготовка
Навичка	Претензії
Незалежність	Робітник
Освіченість	Нудьга
Визначився	Старання
Досвід	Ретельність
Відданість справі	Хобі
Визнання	
Професіоналізм	
Самостійність	
Зібраність	
Вдосконалення	
Творчість	
Праця	
Повага	
Розум	
Вміння	
Завзятість	
Ціль	

Кінцевий параметр, що підраховується, відповідає значенню показника «професійна ідентичність» і обчислюється за наступною формулою:

$$S=A/(A+B)*100$$

де S – професійна ідентичність; A — кількість слів, обраних респондентом, із спрямованістю на «професійну»; B — кількість слів, обраних респондентом, із спрямованістю на «непрофесійну».

ДОДАТОК Б

МЕТОДИКА 2: Методика вивчення соціальної ідентичності (МІСД)

Інструкції. Будь ласка, прочитайте та підкресліть серед прийменників слів асоціативного ряду ті з них, які, на ваш погляд, мають відношення до вас і вашого повсякденного життя.

Агресивність Безалаберність Беззаботність Близость Болєзнь
Взаимодействие Враги Вредность Дружба Жизнь Зависимость Закрытость
Злость Контакты Конфликт Лень Любовь Миролубие Мужество адежда
Недоверие Неизвест-ность Непохожєсть Неудача Нетерпимость Норы
Нравственность Общение Обязательства Одиночество Опасность Осуждение
Ответственность Отговорки Открытость Отчаянный Помощь Понимание
Поступок Принуждение Принятие Противоборство Прощение Раздражение
Расточительность Самолюбие Семья Совесть Співпраця Справедливість
Дивність Страх Схожість Праця Удача Успіх Хобі Чортовщина Щєдрість
Лють

АСОЦІАЛЬНІ	СОЦІАЛЬНІ
Агресивність	Близькість
Безладність	Взаємодія
Безтурботність	Дружба
Хвороба	Життя
Вороги	Контакти
Шкідливість	Кохання

Залежність	Миролюбство
Закритість	Мужність
Злість	Надія
Конфлікт	Норми
Лінь	Моральність
Недовіра	Спілкування
Невідомість	Зобов'язання
Несхожість	Відповідальність
Невдача	Відкритість
Нетерпимість	Допомога
Самотність	Розуміння
Небезпека	Вчинок
Осуд	Прийняття
Відмовки	Прощення
Самолюбство	родина
Відчайдушний	Совість
Примус	Співпраця
Протиборство	Справедливість
Роздратування	Схожість
Марнотратність	Удача
Дивина	Успіх
Страх	Праця
Чортівщина	Хобі
Лють	Щедрість

Кінцевий параметр, що підраховується, відповідає значенню показника «соціальна ідентичність» і обчислюється за наступною формулою:

$$1: S = A / (A + B),$$

де S - соціальна ідентичність; А – кількість слів, обраних респондентом, із спрямованістю на «соціальне»; В – кількість слів, обраних респондентом, із спрямованістю на «асоціальне».

0-20 – Дифузна ідентичність

20-40 – Передчасна ідентичність

40-60 – Мораторій

60-80 – Достигнута ідентичність

80-100 – Гіперидентичність

ДОДАТОК В

МЕТОДИКА 3: Методика виміру рівня тривожності Тейлора

Опитувальник складається із 50 тверджень, спрямованих на оцінку рівня тривоги пацієнта. На кожне із запропонованих тверджень (додаток 10) пацієнту необхідно дати один із двох варіантів відповіді: «Так», якщо цей стан для нього властивий або «Ні», якщо це не відповідає дійсності. Тестування продовжується 15-30 хв. У 1975 р. Норагідзе В.Г. доповнив опитувальник шкалою брехні, яка дозволяє судити про демонстративність, нещирість у відповідях.

1. Зазвичай я спокійний і вивести мене нелегко.
2. Мої нерви засмучені трохи більше, ніж в інших людей.
3. У мене рідко бувають запори.
4. У мене рідко бувають головні болі.
5. Я рідко втомлююся.
6. Я майже завжди почуваюся цілком щасливим.
7. Я впевнений у собі.
8. Практично я ніколи не червонію.
9. У порівнянні зі своїми друзями я вважаю себе цілком сміливою людиною.
10. Я червонію не частіше, ніж інші.
11. У мене рідко буває серцебиття.
12. Зазвичай мої руки досить теплі.

13. Я сором'язливий не більше ніж інші.
14. Мені не вистачає впевненості у собі.
15. Іноді мені здається, що я ні на що не придатний.
16. У мене бувають періоди такого занепокоєння, що я не можу всидіти на місці.
17. Мій шлунок дуже турбує мене.
18. У мене не вистачає духу винести всі майбутні труднощі.
19. Я хотів би бути таким самим щасливим, як інші.
20. Мені здається часом, що переді мною нагромаджено такі труднощі, які мені не подолати.
21. Мені нерідко сняться кошмарні сні.
22. Я помічаю, що мої руки починають тремтіти, коли я намагаюся щось зробити.
23. У мене надзвичайно неспокійний і уривчастий сон.
24. Мене дуже турбують можливі невдачі.
25. Мені доводилося відчувати страх у тих випадках, коли я точно знав, що мені нічого не загрожує.
26. Мені важко зосередитися на роботі чи на якомусь завданні.
27. Я працюю з великою напругою.
28. Я легко бентежиться.
29. Майже весь час відчуваю тривогу через будь-кого або через що-небудь.
30. Я схильний приймати все дуже серйозно.
31. Я часто плачу.
32. Мене нерідко мучать напади блювоти та нудоти.
33. Щомісяця чи частіше у мене буває розлад шлунка.
34. Я часто боюся, що ось-ось почервонію.
35. Мені дуже важко зосередитися на чомусь.
36. Моє матеріальне становище дуже турбує мене.
37. Нерідко я думаю про такі речі, про які ні з ким не хотілося б говорити.
38. У мене були періоди, коли тривога позбавляла мене сну.

39. Часом, коли я збентежений, у мене з'являється сильна пітливість, що дуже бентежить мене.
40. Навіть у холодні дні я легко потію.
41. Часом я стаю таким збудженим, що мені важко заснути.
42. Я – людина легко збудлива.
43. Іноді я почуваюся цілком марним.
44. Іноді мені здається, що мої нерви сильно розхитані, і я ось-ось вийду з себе.
45. Я часто ловлю себе на тому, що мене щось турбує.
46. Я набагато чутливіший, ніж більшість інших людей.
47. Я майже весь час відчуваю голод.
48. Іноді я хвилююся через дрібниці.
49. Життя для мене пов'язане з незвичайною напругою.
50. Очікування завжди нервує мене.

Обробка результатів

Оцінка результатів дослідження з опитувальнику проводиться шляхом підрахунку кількості відповідей обстежуваного, що свідчать про тривожність.

У 1 бал оцінюються відповіді «так» до висловлювань: 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 18, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 56, 60 та відповіді «ні» до висловів: 1, 3, 4, 5, 8, 14, 17, 19, 22, 39, 43, 52, 57, 58.

Брехливими вважаються відповіді «так» до пунктів 2, 10, 55 та «ні» до пунктів 16, 20, 27, 29, 41, 51, 59.

Інтерпретація результатів

40 – 50 балів – дуже високий рівень тривоги

25 – 40 балів – високий рівень тривоги;

15 – 25 балів – середній (з тенденцією до високого) рівень тривоги;

5 – 15 балів – середній (з тенденцією до низького) рівень тривоги;

0 – 5 балів – низький рівень тривоги.

